

Herman Van Rompuy

Stilte en leiderschap

Toespraak van de heer Herman Van Rompuy,
Voorzitter van de Europese Raad op het
Koploperssymposium rond 'Stilte en Leiderschap'
van VKW, SPK, SPES-forum en Vormingplus Kempen
Turnhout, vrijdag 7 juni 2013

foto's: bartvandermoeren.be

Toevallig las ik enkele dagen geleden een zin die me trof: Er is een grote overeenstemming van de leer van de Kerk met de waarden uitgedrukt door het boeddhisme: eerbied voor het leven, bezinning (contemplatie), stilte, eenvoud (Verbum Domini, n°119).

De stilte heeft iets heiligs, gemeenschappelijk aan vele godsdiensten. Het is de weg naar het essentiële, naar waarom we leven, voor wie we leven, waarvoor we 'het' allemaal doen. Niets groot of goeds wordt geboren in het lawaai, in de storm tenzij wat negatief is: het geweld, de oorlog, de agressiviteit. Stilte en langzaamheid zijn de voorbereiding voor realisaties van allerhande aard. In de stilte zuivert men alles uit: men cijfert vooroordelen weg, tegenstrijdigheden in zijn eigen denken en doen om tot in-zicht te komen en tot het herleiden van het eigen 'Ik'. Of men poogt dat te bereiken! Het gaat hier niet alleen of niet zozeer om een rationele oefening waarin men de balans maakt met de plussen en de 'minnen' en dan pas besluit. De stilte bereidt de goede 'intuïtie' voor, het goede oordeel door het overbodige tussen haakjes te zetten en 'zu den Sachen selbst gehen'.

Maar ook voor de stilte moet men oefenen. Het volstaat niet de televisie uit te zetten om zover te komen. Er is daarvoor een cultuur van de stilte nodig. Het vraagt tijd, geduld en oefening om deze 'innere Immigration' meester te worden!

De stilte is de weg naar het evenwicht, naar het goede oordeel over mensen en dingen, naar het algemeen belang, naar de 'kern van alle dingen, dat stil en eindeloos is' (Felix Timmermans). Men kan jong deze vorm van wijsheid bereiken. Maar het kan ook pas op latere leeftijd verworven worden.

De stilte is natuurlijk tegendraads. Het moderne leven vraagt actie, beweging, flitsen, woorden, lawaai, 'drift', bezig zijn (niet 'stil'-zitten). De stilte vraagt dus een inspanning (tegen-draads). De constante beweging is haast een verslaving geworden: het geconnecteerd zijn. De stilte gaat samen met een vorm van tijdelijk alleen-zijn. Dat is precies onverdraaglijk geworden. De 'sociale' netwerken laten toe van het nooit te zijn of de indruk te hebben het niet te zijn. De stilte maakt dat we alleen maar daarom niet eenzaam zijn, terwijl we nu vaak niet alleen maar eenzaam zijn.

De stilte is zelfs het middel om het Ego te milderen, ook het zoeken naar macht, succes of geld, de ijdelheid (de grootste bondgenoot van het Ik). Een middel om de 'waarden van de wereld' achter te laten. Daarom niet de wereld zelf want die kunnen of mogen we niet de rug toekeren.

De stilte laat ons toe sterker in de wereld te staan want we hebben leren relativeren, afstand nemen (zonder daarom afstandelijk te zijn). We zijn gedesintoxiceerd, minder slaaf van de wetten van de wereld. We zijn sterker omdat we armer aan het Ego zijn. Omdat we eenvoudiger van hart geworden zijn.

De stilte laat ons toe sterker in de wereld te staan want we hebben leren relativeren, afstand nemen (zonder daarom afstandelijk te zijn)

Dat alles is voor een politicus natuurlijk alles-behalve evident. Zeker voor een verkozene waarvan verwacht wordt dat hij ondergedompeld is in de mensenzee, 'dicht bij de mensen', ondergedompeld in de actie. Hij moet 'gezien' worden (visibiliteit). Hij moet van zich laten horen. De kwantiteit is van groot belang.

We zijn ver van Cincinnatus, de Gaulle of Schuman. Vandaar dat perceptie zo belangrijk geworden is; niet wat men is of doet maar wat men de indruk geeft te zijn of te doen. Het drama komt met de confrontatie met de werkelijkheid (die indrukken doorprijkt) of met de ontmaskering als de leugen aan het licht komt. Dat is het grote probleem van de moderne democratie: de 'delivery gap' (het verschil tussen woord en daad, beloften en realisaties) en het gebrek aan echtheid (authenticiteit). Dat laatste is het drama van de Kerk ook vandaag in het post-pedofietijdperk en het succes van de huidige Paus Franciscus.

De wijze waarop onze democratieën werken 'verslijt' mensen tegen een angst-aanjagend tempo. We moeten er wel voor zorgen dat de democratie zelf niet verslijt. Zeker als onze welvaart blijvend in gevaar zou komen. De politiek wordt niet alleen beoordeeld op de input (hoe verloopt de participatie aan de besluitvorming?) maar ook op de output, het resultaat (welvaart; milieu; misdaad e.a.).

Verdraagt de bevolking de 'parler vrai'? Velen beweren van niet: 'Populus vult decipi'. Maar verdraagt ze de leugen? Daar is het antwoord veel eenvoudiger op.

De stilte is dus de voorbereiding op de deugd, op het 'goede leven', op de 'heiligheid'. In de stilte zoekt men de stem van zijn geweten of de wil van God.

De stilte is niet alleen een onderbreking van de activiteit, een soort 'reculer pour mieux sauter'. De stilte is ook een beweging naar binnen, een geesteshouding. Het ene kan tot het andere leiden trouwens. Er moet altijd in ons een deel zijn 'qui pense à autre chose' of 'à l'autre, ou l'Autre'.

Men mag nooit kleven aan dingen. Er moet engagement zijn maar ook altijd reserve. Ook hier komt men alleen toe mits tijd en oefening.

Maar de fysieke retraite blijft belangrijk. Thuis blijven is soms al een retraite. Een thuis is precies een plaats waar men de deur van de wetten van de wereld achter zich kan toetrekken, waar er minder 'verplichtingen' zijn, 'at ease and at home'. Een huis is daarom nog geen thuis. Soms is voor de stilte een andere plaats nodig: het hoeft geen abdij te zijn (waar men dichterbij God is en niet alleen dichterbij zichzelf). Het kan ook vakantie zijn, waarin men zich precies 'leeg' maakt en ruimte schept voor aandacht aan andere dingen of aan andere mensen.

Wat met de 'leider' in dit verhaal?

Ik spreek vooral over de politieke leider, de verkozen leider, niet degene die zichzelf heeft aangeduid, die door aandeelhouders is aangesteld of door een elite (zoals in de Kerk).

De verkozen leider is soms meer verkozen dan leider. De gaven om verkozen te worden zijn vaak anders dan degene die nodig zijn om te sturen, te besturen. Daarom zijn leiders soms alleen maar woordvoerders of uitvoerders van wat elders beslist of voorbereid wordt. Die tendens neemt toe zeker in een indrukken-democratie.

De leider is niet de man of de vrouw aan wie men moet gehoorzamen en die zelf aan niemand verantwoording verschuldigd is. Dat bestaat niet in een democratie. Dat is immers een groepsgebeuren. Door de politieke versnippering is het steeds meer een groepsgebeuren. De 'leider' is niet de man/vrouw van één mening maar de zoeker naar de brug tussen vele meningen en toch tot een werkzaam besluit te komen. De leider moet beslissen in een complexe wereld en toch het vertrouwen houden van zijn kiezers. Zoniet is hij trouwens niet lang leider. Hij moet volgen, zijn kiezers volgen, maar niet blindelings.

Hij is ook een opvoeder van zijn kiezers. Dan precies toont hij leiderschap, of politieke moed. Hij mag niet te ver vooruitlopen, zoniet wordt hij/zij irrelevant, maar ook niet achternalopen want dan verzandt hij in hopeloos kortetermijndenken en in de contradicties soms van zijn kiezers (heterogene groep en die zelf niet altijd een klaar zicht hebben op hun langetermijnbelang). Het is een complexe oefening, zeker in crisistijd. In een crisis niet alleen van de economie, maar ook van de ethiek (Waar of wat is het goede? Wie doet er het goede?), van de beschaving (wat is een samenleving? Waarom blijven we samen? Wie willen we samen houden?). De leider moet hierin zijn weg zien te vinden.

De leider moet beslissen in een complexe wereld en toch het vertrouwen houden van zijn kiezers. Zoniet is hij trouwens niet lang leider.

Er kunnen ook momenten zijn waarop de 'leider' voor een gewetenskwesie staat: volg ik mijn kiezers of mijn geweten, wat ik denk goed te zijn uiteindelijk voor mijn volk. Door sommige van zijn keuzes kan hij/zij zich ten gronde richten. Bijv. door te kiezen voor het algemeen belang boven het Ik. Dat is zeldzaam maar het bestaat. Zelf moet men daarmee voorzichtig zijn zoniet blijven alleen les 'dégoutants' over. Men mag die eenzaamheid ook niet per se verheerlijken, alsof al degenen die kiezen voor 'muddling through', compromissenzoekers, alleen 'politici' en geen 'staatsmannen' zouden zijn. Neen, die situaties van gewetensnood zijn zeldzaam en moeten het ook blijven.

Het leven zelf van elk van ons is een compromis, te beginnen met de vele 'ikken' die in onszelf leven. Het familiale leven, met echtgenoot (-ote) of kinderen is één lang compromis. Dat is de prijs van het samenleven.

Zoals gezegd maakt de cultuur van de stilte en van een zelf-onthechting (niet zelfvernietiging) ons sterker in het samenleven. Het maakt ons duidelijk waarom we het doen.

De leider moet de drie elementen in elk mens kunnen combineren: hoofd, hart en karakter. Hij moet weten waar naartoe (na eerst geluisterd te hebben). Hij moet van mensen houden zoniet wordt hij een machtswellusteling (het omgekeerde van ethiek en dus van de gerichtheid op de andere) en hij moet durven soms tegen de stroom in gaan van het 'mainstream'-denken, van de slogans,

van het simplistische vijanddenken ('Wij' en 'Zij'), van de vleierij of de ijdelheid (geliefd te willen zijn). Zonder karakter is er geen leiderschap. Het wordt niet steeds beloofd maar het kan gerespecteerd worden.

Wij leven in een complexe wereld, in constante verandering op alle vlakken, vol onzekerheden (andere onzekerheden dan zijn voorgangers zonder diens zekerheden nog te kennen). De kiezers zijn onzeker, volatiel. Feitelijk moeten of mogen de verkozenen ('leiders') dat veel minder zijn of zij moeten de weg

**De leider moet,
ondanks alles,
van zijn tijd hou-
den (épouser son
temps) omdat het
ook de zijne is en
we er maar één
hebben**

tonen naar wat meer zekerheden. Zonder een zeker houvast kunnen mensen niet leven of stort men zich in avonturen, die men zich achteraf beklagt.

De leider is een kind van zijn tijd maar moet ook zijn tijd wat overstijgen. Niet te vroeg of niet te laat zoniet is hij meer profeet of historicus. Hij/zij moet, ondanks alles, van zijn tijd houden (épouser son temps) omdat het ook de zijne is en we er maar één hebben.

Hij moet de grenzen kennen van de maakbaarheid in een 'globale' wereld. Hij moet weten dat men moet hervormen maar stap-voor-stap. Hij moet erover werken dat iedereen mee kan.

Tegenover al die onzekerheden moet hij een houding hebben van eenvoud en nederigheid: luisteren naar de vele waarheden of 'gelijken', weten dat de middelen beperkt zijn, dat de politiek niet alles is of alles kan, dat elk mandaat tijdelijk is, dat men alleen zelfs in de politiek niets vermag, dat men een element in een schakel is, dat men op de schouders staat van grote voorgangers.

Alleen deze geesteshouding van eenvoud maakt dat men het persoonlijk volhoudt en dat anderen U wat langer steunen dan gebruikelijk.

Die eenvoud is het werk van stilte en van het constante zoeken van het goede.

vkwa
het Ondernemersplatform

vormingplus KEMPEN

SPK VZW

Strategische Partnerschap Kennis

